

Gönderim Tarihi: 03.01.2017 Kabul Tarihi: 26.04.2017

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NE YÖNELİK ELEŞTİRİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet DALAR*

EVALUATION OF CRITICISM OF INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

Öz

Bu çalışmada insanlık suçlarını yargılamak üzere kurulmuş olan Uluslararası Ceza Mahkemesine yönelik eleştiriler ele alınmıştır. Özellikle Afrika devletlerinin mahkemeye yönelik eleştirilerinin tartışıldığı bu çalışmada mahkemenin lehindeki ve aleyhindeki argümanlara yer verilmiştir. Afrika devletleri bu mahkemenin kendilerine karşı ön yargılı olduğunu ve Batı tarafından mahkemenin kendilerine karşı araç olarak kullanıldığını ileri sürmektedirler. Taraf oldukları Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsünden Afrika devletlerinin çekilmek istemelerini tartışan bu çalışma, mahkemeye yönelik eleştirileri ve karşı eleştirileri dikkate alarak uluslararası ceza yargısının karşı karşıya olduğu probleme yer vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Yargılama, Afrika, Önyargı, Çifte Standart.

Abstract

In this study criticisms of the International Criminal Court, established to prosecute humanity crimes, are examined. The arguments in favor and against the court have been included in this study and particularly African countries' criticism of the Court is taken into account. The African states argue that this Court is prejudiced against them and that the West has used the Court as an instrument against them. Taking into consideration the criticism and counter criticism of the court and the problems of the international criminal prosecution this study discusses the requests of African states to withdraw from the International Criminal Court status they are parties to it.

Keywords: Judgment, Africa, Prejudice, Double Standard.

1. Giriş

Çatışmaların eksik olmadığı uluslararası alanda gerçek kişilerin işledikleri ileri sürülen suç eylemlerini yargılayarak cezai sorumluluklarına karar verecek bağımsız ve tarafsız bir uluslararası yargı organının kurulması, uluslararası hukukun gelişimi açısından önemli bir aşamadır. Uluslararası hukuku ihlal eden suç faillerinin uluslararası yargı

*Prof. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü,
e-posta: dalar_m@ibu.edu.tr.

organları tarafından yargılanması, uluslararası barış ve güvenliğin tesisi için önemli olduğu gibi benzer suç eylemlerini işleyebilecek kişiler için caydırıcı nitelikte olacaktır. Ulusal yargı organlarının yetersizliği ve adil yargılama konusunda kuşkuların ortaya çıkması halinde tarafsız ve bağımsız uluslararası bir mahkeme tarafından yargılama yapılabilmesi, uluslararası hukukun gelişimine katkı yapar. Fakat uluslararası siyasette güçlü olan devletlerin kendi aleyhlerinde olabilecek bir gelişmeye karşı mahkemeye işbirliği yapmayacakları, yargılama yapmasına izin vermeyecekleri ve zayıf devletler ile rakiplerine karşı mahkemeyi bir araç olarak kullanacakları yönünde tartışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmamızda soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ile saldırı suçlarını yargılamak üzere 1998 yılında Roma'da düzenlenen konferansla statüsü kabul edilen, devletlerin egemenlik çekincesini gidermek için kendisine tamamlayıcılık yetkisi tanınan ve gerekli onay alındıktan sonra 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)'ne¹ yönelik lehte ve aleyhte yapılan değerlendirmeleri dikkate alarak, mahkemeye yöneltilen eleştirileri ve karşı eleştirileri inceleyerek değerlendireceğiz. Her ne kadar uluslararası hukuk açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilse de devletlerin egemenlik çekinceleri ve çıkar çatışmaları bu mahkemenin başarısını olumsuz etkilemektedir.

2. UCM'nin Lehindeki Görüşler ve Aleyhinde Yöneltilen Eleştiriler

UCM'yi uluslararası adaletin sağlanması anlamında olumlu değerlendirenler, mahkeme statüsünün insancıl hukuk normlarını ve ilkelerini sistemli hale getirdiğini, BM Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesinin veto müdahalesinin dışında faaliyet gösterdiğini, hükümetlerin baskıcı politikaları ve insan haklarını uygulamada istekli olmamaları nedeniyle baskıya uğrayan milyonlarca insan için küresel adaleti sağlama umudu ve aracı olduğunu, ayrıca gelecekte bu mahkemenin şiddete başvurulmasını caydırıcı nitelikte olacağını savunmaktadırlar (Heywood 2013: 413).Mahkemenin bağımsız, adil, tarafsız, etkili, uluslararası ceza yargısını temsil eden ve tüm siyasi etkenlerden uzak bir şekilde kurulduğu, BM'nin bir organı veya BM Güvenlik Konseyi ile bağlantılı çalışmaması üzerinde düzenlendiği (Aksar 2005: 9) ileri sürülerek mahkemenin herhangi bir devletin etkisinden uzak olarak hukuksal bağlamda faaliyete olacağı düşünülmüştür. UCM'nin yargı yetkisinin tamamlayıcı olduğu ve statüsüne taraf olan devletlerdeki kişiler ile bu

¹ Mahkemenin yapısı, özelliği, yargı yetkisi ile ilgili ayrıntılar için bkz. (Schabas 2016).

devletlerin başka ülkelerdeki vatandaşlarını kapsadığından hareketle yargı yetkisinin sınırlı olduğu, evrensel olmasa da statüsünün 13. Maddesi bağlamında UCM'ye taraf devletlerin başvurusu ve savcının soruşturma açmasının dışında BM Güvenlik Konseyi'nin de taraf olup olmamasına bakılmaksızın herhangi bir devletteki kişilerle ilgili UCM'ye başvurabileceği not edilmiştir (Klabbers 2014: 222). Her ne kadar iyi niyetle dünyada barış ve güvenliği sağlamakla yetkili BM Güvenlik Konseyi'nin bu konudaki yetkisi düzenlenmiş olsa da bu hükmün, konseyin UCM statüsüne taraf olmayan bazı daimi üyelerinin² UCM'yi bir araç olarak kullanmalarına zemin hazırladığı düşünülebilir.

Mahkemenin lehinde birçok görüş olmakla birlikte mahkemeye ilgili çok ciddi eleştiriler de yöneltilmiştir. Eleştirilerden biri UCM'nin egemen devletlerin içişlerine karışılmasına neden olmasıdır. İkinci eleştiri bireysel sorumlulukla ilgilidir. Devletlerden çok bireylerin cezai sorumluluklarını ön plana alan UCM, Sudan devlet başkanı örneğinde olduğu gibi uluslararası hukukun değişik türden operasyonlar için kullanılmasına zemin hazırlamakta, bireysel sorumluluğa ve bireylerin yargılanmasına daha kapsamlı konulara göre öncelik vererek barış ve siyasi çözüm imkânlarına zarar verebilmektedir. Üçüncü önemli eleştiri de UCM'nin siyasi bir araç olarak kullanılabilme ihtimali konusundadır. UCM'nin Batı ve Avrupa merkezli tutum takındığı, insan hakları düşüncesinin dayandığı iddia edilen batılı değerleri ve hukuki geleneği esas alarak hareket ettiği, mahkeme statüsünü onaylamış olan tüm AB üyesi devletlerin mahkeme üzerinde aşırı derecede etkisi olduğu yönündedir. Mahkeme önüne getirilen davaların büyük çoğunluğu Afrika gibi az gelişmiş veya gelişmekte olan devletlerle ilgili olduğu dikkate alınırca Avrupa devletlerinin Afrika ve diğer az gelişmiş devletlere karşı bu mahkemeyi araç olarak kullandıklarını gösterdiğini ifade edenler, Avrupa'nın bu tutumuyla yoksul devletlerin kaos içinde oldukları ve barbarca davranışlar sergiledikleri imajını kalıcı hale getirmeyi hedeflediğini belirtmektedirler (Heywood 2013: 413). Sorunun uluslararası hukuk ile uluslararası siyaset arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı düşünülürse uluslararası güç siyaseti ile uluslararası hukuk ve ahlak arasındaki zıtlık ilişkisiyle yakından bağlantılıdır. Ulusal çıkarlar ve güç siyaseti uluslararası ilişkilerin belirleyici unsur iken hukuk ve ahlak kuralları bu ilişkilere dışarıdan ve geçici olarak meşruiyet kazandırmak amacıyla kullanıldığını savunanlar, hukuk ve

² Daimi üyelerden sadece Fransa ve İngiltere UCM statüsüne taraftır. ABD, Çin ve Rusya taraf değildir. 28.01.2017 tarihi itibarıyla içinde AB üyelerinin de bulunduğu 124 devlet statüye taraftır. bkz. (UN Treaty Collection 2017).

siyaset karşıtlığının uluslararası normatif düşünceler ile olgusal alan arasındaki zıtlığın ifadesi olduğunu belirtmektedirler (Polat 1999: 19).

3. UCM'nin Eleştirilmesine Yol Açan Gelişmeler

Bu çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle UCM statüsüne taraf olan 124 devletten 34'ü Afrika kıtasından, 19'u Asya-Pasifik kıtasından, 28'i Latin Amerika ve Karaiblerden, 18'i Doğu Avrupa'dan 25'i ise Batı Avrupa devletlerinden oluşmaktadır (ICC 2017a). Taraf olan devletlerin sayısı fazla olmakla birlikte uluslararası ilişkilerde etkin olan ABD, Rusya ve Çin gibi güçlü devletlerin taraf olmaması, UCM'nin başarısını olumsuz etkilemektedir. Bunun ötesinde UCM'nin yargı yetkisi dışında kalan Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri de olan bu devletler, istediklerinde taraf olmayan devletlerle ilgili UCM'yi harekete geçirebilmektedirler. Avrupa devletlerinin çoğunluğunun (AB üyelerinin tümünün) UCM statüsüne taraf olması önemli olmakla birlikte bu devletlerin ABD ve İsrail gibi devletlerin işledikleri ileri sürülen insanlık suçları konusunda UCM'yi harekete geçirmemeleri, UCM'nin sanki Afrika devletlerini terbiye etmek ve üstü kapalı sömürge anlayışını sürdürmek için araç olarak kullandıkları şüphesini beraberinde getirmektedir.

2009 yılında Sudan devlet başkanı Ömer El Beşir hakkında tutuklama kararı veren UCM'ye taraf 30 Afrika devleti, UCM'nin yalnızca Afrika için kurulduğunu, gücünün bu kıtaya yettiğini, UCM'yi bundan dolayı kınadıklarını ve kıtadaki devletlerin UCM'den çekilmeleri için çağrıda bulduklarını bildirmişlerdir. UCM'nin çifte standart uyguladığını belirten Afrika Birliği (AFB), UCM'nin bazılarının yaptıklarını görmezden gelirken bazılarına karşı dava açtığını, ABD ve müttefiklerinin Irak'ta işledikleri belirtilen insanlık suçları konusunda UCM'nin hareketsizliğini eleştirmişlerdir (Kurşun, 2011, 49). El Beşir hakkında tutuklama kararının verilmesinden sonra Afrika kıtasında tepkiler artmaya başlamıştır. 2009 yılında Addis Ababa'da yapılan AFB toplantısında AFB komisyonu başkanı Jean Pink, AFB'nin El Beşir hakkındaki soruşturmanın ertelenmesi için BM Güvenlik Konseyi'nden istekte bulunduğunu ve Sudan ile ilgili tüm konularda bu devletle diyalog kurulmasının tüm tarafların kabul ettiğini belirtmiştir. 2009'da El Beşir ile tarihi bağları bulunan Muammer Kaddafi'nin AFB başkanı olarak seçilmesi, AFB'nin UCM'ye eleştirilerin daha fazla artmasına yol açmıştır. El Beşir'in tutuklama istemi karşısında Muammer Kaddafi, *"İsrail gibi yabancı güçlerin neden olduğu Darfur krizinden neden El Beşir'i sorumlu tutalım"* diyerek Darfur konusunda El Beşir yerine yabancı güçleri suçlamıştır (Sicurelli 2010: 58). Senegal Cumhurbaşkanı

Abdoulaye Wade ile AFB Komisyonu başkanı Jean Pink, UCM'nin sadece Afrikalıları soruşturduğunu, Irak, Gazze ve dünyanın başka yerlerinde bir sorun yokmuş gibi sadece Afrika'ya karşı çalıştığını açıklamışlardır. Dönemin Libya devlet başkanı Kaddafi, UCM'yi Batı'nın eski sömürgelerini yeniden sömürgeleştirmek için kullandıkları bir araç olarak nitelendirmiştir (Vilmer 2016: 1321).

UCM'nin incelemesinde ve ön incelemesinde bulunan dosyaların ağırlıklı çoğunluğu Afrika kıtasındaki devletlerle ilgili olduğu görülmektedir. Ön inceleme aşamasında bulunan dosyalar Filistin, Afganistan, Ukrayna, Kolombiya ve Irak gibi devletlerin dışındaki dosyaların hepsi Afrika devletleriyle ilgilidir (ICC 2017b). İnceleme aşamasındaki Gürcistan dışındaki dosyaların tümü ise Afrika devletlerine aittir (ICC 2017c). UCM'nin haklarında nihai kararlar vererek sonuçlandığı davalar da Afrika kıtasındandır. Bunlardan Demokratik Kongo Cumhuriyet'inden Thomas Lubanga Dyilo'ya 14 yıl, Germain Katanga'ya 12 yıl hapis cezası verilmiş, Mathieu Ngudjolo Chui hakkında beraat kararı verilmiştir (ICC 2017d). Venezüella'daki olaylarla ilgili UCM, işlendiği ileri sürülen suçların soruşturma yapacak ağırlıkta ve yoğunlukta olmadığı gerekçesiyle ön incelemeyi 9 Şubat 2006'da düşürmüştür (ICC 2017e). Irak'ta İngiliz askerlerinin 2003 ile 2008 yıllarında işledikleri ileri sürülen suçlarla ilgili ön inceleme başlatılmış olmakla birlikte 09.02.2006 tarihinde bu inceleme gündemden düşürülmüştür. Fakat yeni bilgilerin alınması üzerine 14 Mayıs 2014 tarihinde İngiltere ile ilgili yeniden ön inceleme başlatılmıştır (ICC 2017f).

UCM'nin resmi kayıtlarındaki bu bilgiler, Afrika kıtası devletlerinin dünyanın diğer devletlerine göre daha sabıkalı olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Başta BM Güvenlik Konseyi'nin bazı daimi üyeleri olmak üzere UCM'ye taraf olmayan devletlerin UCM'yi Afrika gibi az gelişmiş devletlerle ilgili araç olarak kullandığı düşüncesine yol açması, uluslararası topluluğun hukuk karşısında önemli handikabını oluşturmaktadır. Önemlisi de yüz binlerce insanın katledildiği, milyonlarca insanın yerlerinden edildiği ve vekalet savaşının yürütüldüğü Suriye ile ilgili bir yargı sürecinin başlatılmaması³, uluslararası topluluğun diğer handikabını oluşturmaktadır. Bu durum, Afrika için UCM'yi harekete geçiren iradenin Suriye gibi insanlık

³ Suriye'deki eylemlerin ve olayların yargılanması için UCM'nin yetkilendirilmesi konusunda BM Güvenlik Konseyi'nde alınmak istenen karar tasarısı Rusya ve Çin'in veto etmesi nedeniyle karara dönüşmemiştir. Bu konuda bkz. (UN Security Council 2014).

suçlarının işlendiği yerler için neden oluşturulmak istenmediğinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

Kenya'daki olaylardan dolayı daha göreve gelmeden önce Kenya devlet başkanı Uhuru Kenyatta ve devlet başkan yardımcısı William Ruto hakkında soruşturma başlatılması üzerine Kenya Meclisi, Kenya'nın UCM'den çekilmesi için karar almıştır. Kenya hükümeti ayrıca 33 Afrika devletine taraf oldukları UCM'den çekilmeleri çağrısında bulunmuş ve bu konuyu 2013 Ekimindeki AFB zirvesinde gündeme getirmiştir (International Criminal Court 2016). UCM'nin çifte standart uygulayarak Afrika'daki siyah insanlara karşı ayrımcılık yaptığını ve batının bir aracı olduğunu ileri sürerek tepki gösteren bazı Afrika kıtası devletleri, UCM'den çekileceklerini bildirmişlerdir. UCM'yi Afrikalıları haksız bir şekilde hedef seçmekle suçlayan Gambia, UCM'den çekilme duyurusunda bulunmuştur. Ardından 2016'da Güney Afrika Cumhuriyeti ile Burundi de BM Genel Sekreterliğine çekilme isteğinde bulunmuşlardır. Burundi parlamentosu UCM'nin yabancı güçler tarafından Afrika'da istenmeyen iktidarları devirme aracı olarak kullanıldığını ileri sürmüştür. 10 dosyadan dokuzunun Afrika devletlerine ait olması ve şimdiye kadar sadece Afrikalılar için tutuklama kararının çıkarılması, UCM'nin ön yargılı olduğu, sömürge güçlerinin adalet organı olarak bu güçlere hizmet ettiği kanısına yol açmaktadır. Her ne kadar 2012'de UCM başsavcılığına Gambia'lı Fatou Bensouda seçilmiş ise de UCM'ye yönelik bu kanaati değiştirmemektedir. UCM'ye tepki gösteren Gambia enformasyon bakanı Sheriff Bojang'a göre "*UCM uluslararası ceza mahkemesi olarak nitelendirilse de, bu mahkeme belli renkteki insanları bilhassa Afrikalıları aşığılamak ve onlara zulmetmek için gerçekte Kafkas (beyaz) ırkın uluslararası mahkemesidir*" (Guardian 2016).

4. UCM Statüsünden Çekilme Sorunu

Daha önce de UCM'den çekilmeyi gündemine alan ve bu konuyu tartışan AFB zirvesinin 1 Şubat 2017'de Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da yaptığı toplantıda, kıta devletlerinin kitlesel olarak UCM'den çekilmesi konusunda tavsiye kararı almıştır. Senegal ve Nijerya'nın katılmadığı bu karar bağlayıcı olmasa da çekilmek isteyen devletler için teşvik edici niteliktedir. Alınan kararda UCM'nin yeniden gözden geçirilmesi için Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi ile görüşmeler yapılacağı da belirtilmiştir (Igunza 2017). AFB bazında böyle bir karar alınmasında Kenya'nın çabaları dikkat çekici olmuştur. Bazı Afrika devletleri ise Kenya'nın bu yöndeki girişimlerini ulusal sorunlarını kıtasal soruna dönüştürmek isteği olarak görmektedirler.

Bazıları da UCM'ye etkin olma aracı olarak bakmaktadırlar. AFB'nin bu yöndeki tepkisine rağmen bazı Afrika devletlerinin (Tunus ve Fildişi Sahilleri gibi) UCM'ye taraf olmalarını caydıramamıştır. AFB'de Kenya her ne kadar çekilme konusunda ön ayak olsa da 2013'te çekilme konusundaki her iki meclisinin aldığı karar hukuki sonuç doğurmak için Kenya hükümeti tarafından BM Genel Sekreterliğine bildirilmemiştir. Bu da Kenya'nın çekilme konusundaki ciddiyetinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte Güney Afrika Cumhuriyeti'nin 2016 Ekiminde resmi olarak BM Genel Sekreterliğine çekilme bildiriminde bulunması, kıtanın diğer devletleri için tetikleyici olabileceği gibi Kenya hükümetini de etkileyebilir (Vilmer 2016: 1323).

Bu durumda UCM statüsüne taraf olan bir devlet çekilebilir mi? Çekilmesi durumunda ne gibi sonuçla karşılaşabilir? Bu sorulara UCM statüsünün 127. Maddesi (bkz. UCM Statüsü, 1998) cevap vermektedir. Buna göre bir taraf devlet BM Genel Sekreterliğine vereceği yazılı bildirimle statüden çekilebilir. Bildirim daha sonraki bir tarihi içermediği takdirde çekilme, yapılan bildirimden bir yıl sonra yürürlüğe girer. Bu geri çekilme, taraf devletin mali yükümlülükleri de dahil olmak üzere statüden kaynaklanan yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz. Geri çekilme, bildirimden önce başlatılan soruşturmalar ile diğer hukuksal işlemleri ve mahkeme ile işbirliğini gerektiren konularda mahkeme tarafından devam etmekte olan konuları etkilemez. Bu hükümden anlaşıldığı kadarıyla başlatılmış bir inceleme veya soruşturma söz konusu ise devletin statüden çekilmesinin bir anlamı olmayacaktır. Dolayısıyla Afrika devletleri çekilse bile haklarında inceleme ve soruşturma başlatılmış bulunan sanıklarla ve olaylarla ilgili süreç devam edecektir. Ancak çekilmeden sonraki olaylar UCM'nin yargı yetkisi dışında olacaktır. Fakat bu da pek bir şey ifade etmeyebilir. Zira Sudan örneğinde olduğu gibi BM Güvenlik Konseyi istediği takdirde UCM'ye taraf olmayan bir devletle ilgili UCM'nin soruşturma yapma sürecini başlatabilir. Uluslararası barış ve güvenliği sağlamakla görevli olan Güvenlik Konseyi'nin vetocu devletlerin etkisiyle keyfi davranması ve görevini kötüye kullanması durumu UCM'nin zayıf veya çıkar çekişmelerinin olmadığı devletler üzerinde araç olarak kullanılmasına zemin hazırlamaktadır. Bu da Sudan için oluşan iradenin Suriye için neden oluşmadığı konusundaki soru işaretlerine, çifte standart şüphesine, uluslararası toplumun hem BM organlarına hem de UCM'ye güveni kaybetmelerine ve devletlerin işbirliği yapmamalarına yol açmaktadır.

5. UCM'ye Yönelik Eleştirilerin Değerlendirilmesi

UCM'nin incelemesinde ve ön incelemesinde Afrika ile ilgili dosyaların daha çok olması bir gerçektir. Bu da UCM'nin Afrika özelinde kurulduğu tartışmalarını gündeme getirmiştir. Fakat bu durum, UCM'nin yargı yetkisindeki olayların Afrika kıtasında daha fazla olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ayrıca kıta çapında etkili denetimin olmamasının da etkisiyle insan haklarının daha sık ihlal edildiğini not etmek gerekir. Afrika kıtasında AFB tarafından yapılan bölgesel nitelikteki Afrika İnsan ve Halklar hakları sözleşmesinin denetim organlarının etkin çalışmaması ve devletlerin bu organlarla gereği gibi işbirliği yapmamlarının⁴ etkisini de dikkate almak gerekir. UCM'nin yargı yetkisi tamamlayıcı nitelikte olup, taraf olan devletin yargılama yap(a)maması, yargı sisteminin sorunlu olması veya taraf devletin istekte bulunması durumunda davalara bakmaktadır. İstisnai olarak BM Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasını dikkate alarak UCM'nin yargı yetkisini başlatabilmektedir. UCM savcısının kendi inisiyatifiyle soruşturma yürüterek açtığı dava Kenya ile ilgili davadır. Bu da UCM Temyiz Dairesinin Kenya'nın ulusal yargı sisteminde suç faillerini kovuşturmasında başarısız olduğu kararından sonra olmuştur. 2008 Ekiminde Kenya Soruşturma Komisyonu, suç faillerini yargılayacak ulusal bir yargı organının kurulmasını önermiştir. Kenya Parlamentosu bu öneriyi uygulamakta başarısız olmuştur. Aynı zamanda UCM'nin soruşturma yapması için ulusal siyasi kişiler de çağrıda bulunmuştur. BM Güvenlik Konseyi ise sadece Sudan ve Libya için UCM'yi yetkilendirmiştir (Vilmer 2016: 1329-1330).

UCM ile ilgili eleştirilerin ahlakilik, hukukilik ve sosyolojik meşruiyete dayalı olduğunu belirten Margaret M. deGuzman, UCM'nin Afrika'ya yönelik ayrımcılıkla suçlanmasının gerçekçi olmadığını, UCM'yle ilgili devletlerin ve Güvenlik Konseyi'nin başvurması ile dava sürecinin başladığını, sadece bir olayda (Kenya ile ilgili) UCM'nin kendisi soruşturma açtığını, Afrika dışında sadece iki olayda davayı düşürdüğünü, bu da işlendiği ileri sürülen suçların yeterli yoğunlukta ve ağırlıkta olmadığı için düşürdüğünü belirtmektedir. UCM'nin devletlerin egemenliğini dikkate almayarak tamamlayıcılık ilkesini ihlal ettiğini, devlet başkanlarının dokunulmazlığını düzenleyen uluslararası hukuk kurallarını dikkate almadığını gündeme getiren eleştirilere karşılık Guzman, bu eleştirileri destekleyen yeterli kanıtların bulunmadığını,

⁴ Bölgesel nitelikte olan Afrika İnsan ve Halklar Hakları Sözleşmesi ve sistemiyle ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. (Gemalmaz 2013: 451-479).

kabul edilebilirliğin hukuki gerekleri ve taraf olmayanlara dokunulmazlık kurallarının açık olmamasına rağmen, UCM'nin bunları mantıklı bir şekilde yorumladığını ve uyguladığını savunmaktadır. UCM'nin adaletinin şüpheli olduğu konusunda Afrikalılarda algı olduğu yönündeki iddialara karşılık bu algının hükümetlerce mi yoksa geniş Afrika toplumlarınca mı paylaşıldığı konusunda açıklık olmadığını belirten Guzman, bazı Afrika devletleri ile AFB'nin UCM'nin adaletiyle ilgili kaygıları olsa da Afrika sivil toplum örgütlerinin UCM'yi desteklediklerini hatırlatmaktadır (deGuzman 2014).

UCM her ne kadar eleştirilse de suç faillerinin cezasız kalmaması ve takibi konusunda Dünyada önemli ceza hukuku organı niteliğindedir. UCM'yi savunanlar, UCM'nin zayıflıkları bulsunsa bile, desteklenmemesi ve zayıf bırakılması durumunda Dünya, aksi duruma oranla çok daha güvensiz bir yere dönüşeceğini, her hukuki yapının, ilk kurulduğunda son derece güçlü yaptırımlarla, güçlü sonuçlar elde edemeyebileceğini, zamanla yaptırımlarının güçleneceğini ve ağırlığının artacağını belirtmektedirler (Kurşun 2011: 49). BM eski Genel Sekreteri ve Afrikalı olan Kofi Annan, suç faillerinin cezasız bırakılacağı tehlikesine dikkat çekerek Afrika devletlerinin UCM'den çekilmesine karşı çıkmaktadır. UCM'nin genel sekreterliği zamanında kurulduğunu belirten Annan, Ruanda benzeri korkunç katliamların önüne geçmek için UCM statüsünü ilk imzalayan devletlerin Afrika kıtasından olduğunu, 34 taraf devletle kıtanın en büyük bölgesel blok oluşturduğunu açıklamıştır. UCM'nin Afrika'ya karşı ön yargısının olmadığını, dokuz soruşturmanın sekizinin Afrika devletleri tarafından istendiğini, altı Afrika devletinin kendi davalarını UCM'ye götürdüğünü hatırlatan Annan, BM Güvenlik Konseyi'nin Sudan ve Libya olaylarının UCM'de yargılanmasıyla ilgili kararını da Afrika devletlerinin desteklediğini belirtmiştir. Sadece Kenya ile ilgili davanın UCM insiyatifiyle açıldığını, bunun da Kenyalıların çoğunluğu tarafından hoş karşılandığını ifade eden Annan, Kenyalıların öldürülen 1300 kişi ve yerlerinden edilen yüz binlerce kişi için adalet istediğine dikkat çekmiştir (Annan 2016).

İç savaşların olduğu bazı Afrika devletlerinde hükümetler isyancıların yargılanması için UCM'ye başvurmuşlar ve UCM ile işbirliği yapmışlardır. Ruanda benzeri katliam ve soykırımların olmaması için UCM'yi önemsemişlerdir. Fakat hükümet güçlerinin insanlık suçlarını işledikleri iddiasıyla UCM'nin soruşturma açmasına hükümetler tepki göstermiştir. Soruşturmaların hükümet yetkililerine dokunduğu andan itibaren Afrika liderlerinin UCM'yi eleştirmeye başladıkları ifade edilmektedir. Bu da UCM yargısı konusunda ilgili devletlerin çelişkili durumu açısından dikkat çekicidir. Özellikle bu devletlerin kontrolü

dışında BM Güvenlik Konseyi'nin Darfur ve Libya olaylarını UCM'ye götürmesi ve Kenya ile ilgili savcının dava açması UCM'ye olan tepkinin odak noktası olmuştur. Öte yandan Afrika'daki diğer devletlerin de Afrika'da işlenen suçların yargılanması için UCM'nin gerekliliğine inandıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda Afrika kıtasının ikiye bölündüğü ve kıta devletlerinin UCM'yi birbirlerine karşı kullandıkları ileri sürülmüştür (Vilmer 2016: 1331-1332; Clarke 2014). Dolayısıyla her ne kadar güçlü devletlerin veya batılı devletlerin Afrika devletlerine yönelik ön yargıları ve çifte standartları olsa da özelde UCM'nin sadece Afrika kıtasına dönük kendisinden kaynaklanan bir gündeminin ve ön yargısının olmadığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte ABD, Rusya ve batılı devletlerin UCM'yi zayıf devletleri terbiye etmek için kullanma ihtimalini dışlamamak gerekir.

6. Sonuç

Şüphesiz ki çatışmaların ve krizlerin bitmediği Dünyamızda hukukun ağır insanlık suçları olarak nitelendirdiği eylemleri işleyenlerin uluslararası mahkemelerde yargılanmaları imkanının tanınması, uluslararası hukukun etkinliği açısından önemli bir gelişmedir. Soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ile saldırı suçlarını işledikleri ileri sürülen gerçek kişilerin cezai sorumluluklarına karar verilmesi ve yaptırımlara bağlanması için UCM'nin kurulması, suç eylemlerinin caydırılmasında ve uluslararası barış ve güvenliğin tesisinde uluslararası toplumun attığı önemli bir adımdır. Bununla birlikte UCM'nin etkin yargılama yapabilmesi için devletlerin işbirliği yapmamaları ve siyasi güdülerle hareket etmeleri, UCM'nin yargılanmasının başarısını olumsuz etkilemektedir. Yukarıda da görüldüğü UCM'de Afrika devletleriyle ilgili dosyaların daha çok olması ve ağırlıklı olarak Afrikalı liderlerle ilgili soruşturma ve kovuşturma yapması bir gerçektir. Başta güçlü devletler olmak üzere Batılıların sömürge geçmişlerinin de etkisiyle Afrikalılara karşı ön yargılı, çifte standartlı olmaları, ayırıcıcı davranmaları ve UCM'yi Afrikalılara karşı araç olarak kullanmaları gerçeklerden uzak değildir. Suriye'de tarihte az rastlanan yaygın ve yoğun insanlık suçları işlendiği halde UCM'nin harekete geçirilmemesi bunun açık göstergesidir. Sorun UCM'nin bizzat kendisinden değil de siyasi saiklerle bir araç olarak kullanılmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde UCM'nin kendisinin Afrikalılara yönelik ön yargılı olduğu argümanı oldukça tartışmalıdır. UCM'de Afrikalı yargıçların bulunması ve savcısının Afrikalı olması, statüsü doğrultusunda hareket ederek soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde bulunması bu iddiaları doğrulamamaktadır.

Devletlerin olaylara insani ve hukuki açıdan değil de siyasi, ekonomik çıkar ve stratejileri bağlamında yaklaşımları, hukukun ve hukuksal kurumların gelişimini olumsuz etkilemektedir. Uluslararası hukukun güçlü devletlerin yayılmacı politikalarına ve çifte standartlarına karşı yetersiz olduğu ve çıkarlarına göre hukuku araç olarak kullandıkları bir gerçektir. Fakat bu durum, uluslararası hukukun göz ardı edilmesine yol açmamalıdır. Diğer devletlerin hukukun etkisizliğini gerekçe göstererek hukuka aykırı davranışları halinde uluslararası toplum kaos içinde olma tehlikesini beraberinde getirebilir. Her ne kadar yetersiz de olsa UCM gibi uluslararası hukuk kurumlarının olması, hukuk kurallarının yorumlanması ve hukuksal meşruiyetin belirlenmesi açısından önemli fonksiyonlar icra edebilirler. Devletlerin bu kurumlarla işbirliği yaparak faaliyetlerine destek vermeleri halinde uluslararası toplumun hukuka olan güvenini artıracaktır.

Kaynaklar

- Aksar, Yusuf (2005)Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış.*Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt 1(3), 1-14.
- Annan, Kofi (2016). African exodus from ICC must be stopped, 18 November 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/18/african-exodus-international-criminal-court-kofi-annan>, 26Aralık 2016'da erişildi.
- Clarke, Kamari Maxine (2014) Is the ICC targeting African appropriately or are there sound reasons and justifications for why all of the situations currently under investigation or prosecution happen to be in Africa? ,http://iccforum.com/africa_ 02 Şubat 2017'de erişildi.
- deGuzman, Margaret M.(2014). Is the ICC Targeting Africa Inappropriately, http://iccforum.com/africa_02 Şubat 2017'de erişildi.
- Heywood, Andrew (2013).*Küresel Siyaset*,çev: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, Ankara: Adres yayınları.
- Guardian (2016).African Revolt Threatens international criminal court, 27 Oct. 2016, <https://www.theguardian.com/law/2016/oct/27/african-revolt-international-criminal-court-gambia> 31 Aralık 2016'da erişildi.
- Gemalmaz, Mehmet Semih (2013).*Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*,Cilt 2, 8. Baskı, İstanbul:Legal Kitabevi,

- ICC (2017a). The Parties to Rome Statute, https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx,27 Ocak 2017'de erişildi.
- ICC b (2017b). Preliminary examinations, <https://www.icc-cpi.int/pages/preliminary-examinations.aspx>31 Ocak 2017'de erişildi.
- ICC (2017c). Situations under investigation, <https://www.icc-cpi.int/pages/situations.aspx>, 31 Ocak 2017'de erişildi.
- ICC (2017c). Case information sheet, <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/LubangaENG.pdf>;<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1206&ln=en>; <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/ChuiEng.pdf>26 Ocak 2017'de erişildi.
- ICC (2017e). https://www.icc-cpi.int/venezuela_31 Ocak 2017'de erişildi.
- ICC (2017f). https://www.icc-cpi.int/iraq_31 Ocak 2017'de erişildi.
- Igunza, Emmanuel (2017). African Union backs mass withdrawal from ICC, 1 February 2017, <http://www.bbc.com/news/world-africa-3882607310> Şubat2017'de erişildi.
- International Criminal Court (2016). http://www.africanholocaust.net/news_ah/icc_and_africa.html26 Aralık 2016'da erişildi.
- Klabbers, Jan (2014). *International Law*, Glasgow, U.K:Cambridge University, press,.
- Kurşun, Günel (2011). 101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi, *İnsan Hakları Gündemi*, Ankara,http://www.iccnw.org/documents/101_questions_on_the_ICC_Gunal_Kursun_Sept_2011_BOOK.pdf26 Aralık 2016'da erişildi.
- Polat, Necati (1999).*Ahlak, Siyaset, Şiddet Bir Kuram Olarak Uluslararası Hukuk*, 1. Bsk, İstanbul: Kızılelma yayıncılık.
- Schabas, William A. (2016). *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, second edition, Oxford, U.K: Oxford Universitypress.

- Sicurelli, Daniella (2010). *The European Union's Africa Policies Norm, Interest and Impact*, Farnham, England: Ashgate publishing,
- UCM Statüsü, (1998). (Türkçe çevirisi), <http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/UCM%20MEV/Roma%20Stat%C3%BCs%C3%BC.pdf>, 02 Ocak 2017'de erişildi.
- UN Security Council (2014). Referral of Syriato International Criminal Court fails as negativevotes... 22 May 2014, <https://www.un.org/press/en/2014/sc11407.doc.htm> 31 Ocak 2017'de erişildi.
- UN Treaty Collection (2017). https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&clang=_en__20 Ocak 2017'de erişildi.
- Vilmer, Jean-BaptisteJeangène, (2016). The African Union and the International Criminal Court: Counter acting the crisis. *International Affairs*, 92 (6), 1319-1342.

